

UMETNIŠKO UDEJSTVOVANJE SOPRANISTKE MILKE GERBIČ V SLOVENSKEM PROSTORU

TINA BOHAK ADAM
Univerza v Ljubljani

Izvleček: *Sopranistka Milka Gerbič sodi med najpomembnejše slovenske operne in koncertne poustvarjalke 19. stoletja. Kot profesionalno šolana pevka je imela ključno vlogo pri postavljanju temeljev slovenskega gledališča in je s svojo vsestransko osebnostjo pustila viden pečat v slovenski glasbeni kulturi. Prispevek predstavlja prvo poglobljeno študijo o njenem umetniškem udejstvovanju v slovenskem prostoru.*

Ključne besede: *Milka Gerbič, sopranistka, operna in koncertna pevka, slovensko gledališče*

Abstract: *The soprano Milka Gerbič was one of the most important Slovenian operatic and concert singers of the nineteenth century. As a professionally trained singer, she played a crucial role in laying the foundations of Slovenian theatre and left a visible mark on Slovenian musical culture with her versatile personality. The article is the first in-depth study of her artistic activity in the area of Slovenia.*

Keywords: *Milka Gerbič, soprano, operatic and concert singer, Slovenian theatre*

Življenje in delo naturalizirane Slovenke čeških korenin, sopranistke Milke (Emilije) Gerbič ter njen pomen za slovensko glasbeno kulturo doslej še ni bilo celovito raziskano. Opravljene so bile le osnovne raziskave, katerih rezultati so dostopni v krajših leksikonskih geslih. Prispevek temelji na dosegljivih virih, dostopnih v Državnem deželni arhivu v Pragi (Státní oblastní archiv – SOA), Glasbeni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (NUK) ter Slovenskem gledališkem inštitutu (SLOGI), v razpravi pa so uporabljene tudi izvirni kritiški zapisi in drugi dokumenti, objavljeni v vidnih slovenskih in drugih časopisih takratnega časa, mdr. *Slovenec*, *Slovenski narod*, *Ljubljanski zvon*, ter letna poročila Glasbene matice in ljubljanske Narodne čitalnice.

Milka Gerbič, roj. Daneš, se je rodila 23. novembra 1855 v Tuchoměřicah na Češkem očetu Antoninu in mami Barbori, roj. Dlauhy.¹ Krščena je bila dan po rojstvu kot Emilie Jozefa.² Ugotovitve kažejo, da je v jugoslovanskem prostoru uporabljala poslovenjeno različico svojega imena, in sicer Milka, ki jo lahko zasledimo tudi v vseh kritiških zapisih in drugih dokumentih, povezanih z njenim umetniškim delovanjem v Zagrebu in Ljubljani. Velja pripomniti, da je na vizitki, ki jo je najbrž uporabljala za profesionalne

¹ V *Osebnosti*, s. v. »Gerbič, Milka«, in v monografiji Škulj, *Fran Gerbič*, 77, sta navedbi datuma in/ali kraja rojstva napačni. Tuchoměřice je vas in občina v zahodnem okrožju Prage v osrednji regiji na Češkem.

² Izpis iz rojstne knjige, *Knjha, Tuchoměřice* 14, N: 1841–1875, fol. 119, SOA, Praga.

namene, zapisana kot Emilie Gerbič. Iz tega je mogoče sklepati, da je občasno uporabljala svoje krstno ime, kar potrjuje gostovanje v Nemškem gledališču v Ljubljani marca 1880.³

Rodbina Daneš je bila na Češkem zelo razširjena, narodno zavedna in ugledna, saj so bili tako oče Antonín kot njegova brata Josip in Karl znani pivovarji, tretji brat Alojzij pa je bil gozdni oskrbnik.⁴ Starši so Milki zgodaj umrli, imela pa je še brata, doktorja zdravilstva, in tri sestre, ena od njih je bila neomožena. Več podatkov o družini ni znanih. Iz avtobiografskih zapisov Frana Gerbiča je mogoče razbrati, da je njegova soproga na Češkem imela veliko sorodnikov, ki so v javnem življenju zavzemali pomembna mesta, prav tako tudi v literaturi, znanosti in umetnosti. Med drugim naj bi bila češka skladateljka Bedřich Smetana (1824–1884) in Zdeněk Fibich (1850–1900) z njo v daljnem sorodstvu.⁵

Obiskovala je višjo deklisko šolo v Pragi in se po absolviranju leta 1871 posvetila študiju petja na največji in najbolj znani češki pevski šoli druge polovice 19. stoletja, ki jo je leta 1869 ustanovil zasebni učitelj petja in glasbeni kritik František Pivoda (1824–1898). Na t. i. Pivodovi šoli petja⁶ je bilo posamezniku v treh oz. štirih letih zagotovljeno celovito pevsko usposabljanje od osnov do priprave na operne predstave. Osrednja metoda šole je temeljila na takratni sodobni italijanski pevski šoli, na katero so vplivale fiziološke raziskave tistega časa.⁷ Šolanje je uspešno končala po štirih letih in še istega leta (1875) kot gostja nastopila v Mozartovi operi *Čarobna piščal* v praškem Narodnem gledališču, kjer je še nekajkrat sodelovala z velikim uspehom.⁸

Dne 20. avgusta 1875 je bila po posredovanju in priporočilu profesorja Pivode in takratnega urednika časopisa *Agramer Zeitung* S. P. Friča angažirana v Operi hrvaškega narodnega gledališča v Zagrebu.⁹ Premierno se je tamkajšnjemu občinstvu predstavila kot Margareta v Gounodovi operi *Faust*.¹⁰ Znani muzikolog, zelo strog kritik Franjo Kuhač (1834–1911) se je razpisal o dobrih vokalnih dispozicijah mlade sopranistke in dejal, da »ima silno grlo, ali je ono ljubko, tanko i milo.«¹¹ V zagrebški operi je tri leta in pol pela najpomembnejše, zlasti mladodramske, lirične, deloma tudi koloraturne sopranske vloge.¹² Predstavila se je kot Leonora v operi Friedricha von Flotowa *Alessandro Stradella*, Zerlina v Mozartovem *Don Giovanni*ju, Ines v operi Gaetana Donizettija *Ljubljanka*, Jelena v operi

³ Vizitka z imenom in priimkom, mapa Kronika, fond Milka Gerbič, Glasbena zbirka, NUK, Ljubljana; »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 4. marec 1880, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-N9TXRRBH>.

⁴ Gerbič, »Avtobiografija (tipkopis)«, 157; Škulj, *Fran Gerbič*, 23–24.

⁵ Gerbič, »Avtobiografija (tipkopis)«, 157.

⁶ V dosegljivih virih (Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>; »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>) se pojavljata napačni poimenovanji pevske šole, in sicer kot pevska šola Marije Pivoda v Pragi ter operna šola profesorja Františka Pivode v Pragi.

⁷ Wiedermann, »Pivodova pëvečká škola«.

⁸ »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

⁹ Ibid.

¹⁰ Batušić, »Fran Gerbič v Zagrebu«, 114–115.

¹¹ Ibid.

¹² Hećimović, Barbieri in Neubauer, *Slovenski umetniki na hrvaških odrih*, 176–177.

Ivana pl. Zajca *Nikola Šubić Zrinjski*, Oskar v Verdijevi operi *Ples v maskah*, nastopila pa je tudi kot pevka operetnih vlog.¹³ Kot pravi hrvaški književnik, publicist in teatrolog Slavko Batušić (1902–1979) je bila »v vseh pogledih dragocena in priljubljena članica prvega domačega [zagrebškega] opernega ansambla«. ¹⁴ Tudi kritik *Slovenskega naroda* Fran Govekar (1871–1949) se je ob njeni smrti dotaknil poustvarjenih vlog v Zagrebu, ko je zapisal, da je bila »odlična solistka velikega obzorja«. ¹⁵ Sodeč po pozitivnih kritikah, se je mladi sopranistki obetala uspešna umetniška kariera.

Milka Daneš je v zagrebški operi spoznala in se zaljubila v tamkajšnjega nosilca tenorskih vlog, Slovenca Frana Gerbiča (1840–1917), ki je bil eden od stebrov te ustanove že sedmo leto (od leta 1869). ¹⁶ Poročila sta se 28. junija 1876 v Dēpoltovicah pri Karlovih Varih na Češkem. ¹⁷ V zakonu so se jima rodili trije otroci. V prvem letu po poroki se je rodila hči Jarmila (1877–1964), ki je postala operna in koncertna pevka – sopranistka ter pevka pedagoginja, bila pa je tudi prva Slovenka, ki je leta 1901 ali 1902 končala Praški konservatorij iz solopetja in klavirja v celoti. ¹⁸ Štiri leta kasneje sta se rodila dvojčka Viktor (1881–1882), ki je umrl star komaj eno leto, in Hugo (1881–1953), ki je pozneje prevzel tudi bratovo ime kot Viktor Hugo Gerbič. ¹⁹ Bil je igravec in publicist, med drugim tudi avtor libreta za očetovo opero *Nabor*. ²⁰

V času zagrebškega angažmaja se je kot obetavna sopranistka prvič predstavila slovenskemu občinstvu, in sicer 10. avgusta 1876, ko so skupaj s soprogom Franom in baritonistom Josipom Nollijem ob klavirski spremljavi pevovodje Čitalnice in kapelnika Dramatičnega društva Antona Stöckla (1850–1902) priredili veliki koncert v ljubljanskem Deželnem gledališču. Milka Gerbič se je predstavila z Gounodovim Valčkom iz opere *Faust*, duetom za sopran in tenor iz istoimenske opere (skupaj s soprogom) ter duetom za sopran in bariton iz Mozartove opere *Don Giovanni* (skupaj z Nollijem). Ob koncu so vsi trije nastopajoči poustvarili tercet za sopran, tenor in bariton iz Donizettijeve opere *Lucrezia Borgia*. ²¹ Zanimivo se zdi, da o slovenskem debiju Milke Gerbič ni bilo mogoče zaslediti nobenega kritiškega zapisa v katerem od vidnejših slovenskih časopisov. Temu je najbrž botrovalo dejstvo, da so bili v tem času še vsi trije nastopajoči člani zagrebške opere in za slovensko kritiko koncert verjetno ni imel tolikšnega pomena, da bi o njem podrobneje pisali, kljub temu da sta bila tako Fran Gerbič kot Josip Nollislovenskega rodu.

Zakonca Gerbič sta po koncu sezone leta 1878 zaradi moževih zdravstvenih težav (imel naj bi pljučnico) zapustila zagrebško opero in odšla na njegovo posestvo v Cerknici

¹³ Pettan, »Iz prošlosti zagrebačke opere«.

¹⁴ Batušić, »Fran Gerbič v Zagrebu«, 114–115.

¹⁵ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>.

¹⁶ Kuret, »Gerbičev življenjski prostor in čas«, 7.

¹⁷ Gerbič, »Avtobiografija (tipkopis)«, 157.

¹⁸ Lukšič-Hacin, »Ženske v manjšinskih skupnostih«, 188; *Osebnosti*, s. v. »Gerbič, Jarmila«.

¹⁹ Škulj, *Fran Gerbič*, 77.

²⁰ Hećimović, Barbieri in Neubauer, *Slovenski umetniki na hrvaških odrih*, 176–177.

²¹ Koncertni spored, »Velik koncert«, 10. avgust 1876, Deželno gledališče, Glasbena zbirka, NUK, Ljubljana, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MIBRZVXX>.

na Notranjskem, kjer sta ostala dve leti.²² Kot je razvidno iz zapisa najvplivnejšega in najplodnejšega hrvaškega pisatelja 19. stoletja Augusta Šenoe (1838–1881), pa je zelo verjetno Gerbič zapustil Zagreb tudi zaradi nepodaljšanja pogodbe, kar se, glede na to, da je njegov repertoar obsegal 41 tenorskih vlog, zdi precej nenavadno. Eden od odločujočih vzrokov je bil zagotovo v številnih nestrinjanjih in razhajanjih s takratnim direktorjem in dirigentom zagrebške opere Ivanom pl. Zajcem.²³ Šenoe je v obširni kritiki v *Vieancu* namenil notico tudi odhodu zakoncev Gerbič, v kateri se je Milki zahvalil »za umetniško vnemo in zgledno vedenje«, kar nedvomno potrjuje njeno predanost gledališki umetnosti.²⁴

Avgusta 1879 sta Fran in Milka Gerbič priredila koncert v zdraviliški dvorani hotela Šturm v Poljčah pri Begunjah ob klavirski spremljavi 14-letne pianistke Valentine Karinger. Milka je pela *Arijo draguljev* (*Schmuck Arie*) iz Gounodove opere *Faust*, skupaj s soprogom sta odpela duet iz Gounodove opere *Romeo in Julija*.²⁵ Kritičkih zapisov po koncertu ni bilo zaslediti, prav tako ne morebitnih drugih koncertnih udeleženj zakoncev v tem letu, ki so malo verjetna, saj je Fran počival po pljučnici, okrevanje pa je trajalo skoraj pol leta.²⁶

Leta 1880 je Gerbič kot odličten tenorist dobil angažma v nemškem Ulmu, kjer je tudi Milka kot obetavna sopranistka v tamkajšnji operi zelo uspešno pela pol sezone, nato pa se je posvetila materinstvu.²⁷ Drugih podrobnosti tega obdobja ni zaslediti.

Kljub bivanju izven domovine sta zakonca Gerbič kot narodna zanesenjaka redno sodelovala tudi na bésedah, ki jih je v letu 1880 prirejela ljubljanska Narodna čitalnica. Natančen pregled virov kaže, da se je Milka Gerbič največkrat predstavila kot solistka ob spremljavi svojega soproga, kar ne preseneča, saj je Fran zagotovo najbolje poznal njen glas ter interpertacijske sposobnosti in sta lahko na tak način premišljeno in dovršeno poustvarila izbrane skladbe. Dne 25. januarja tega leta je Milka Gerbič sodelovala na Vodnikovi svečanosti, ki jo je priredila Cerknjska čitalnica v prostorih Antona Obreze. Kot sopranistka je pela prvi glas pri izvedbi dveh četverospbev Grbcev z naslovom *Slavček in Bčelar*, skupaj z Engelhildo Lavrič pa sta ob spremljavi Frana Gerbiča odpeli še Mendelssohnov dvospev. Predvidevati je mogoče, da je šlo za dvospev *Jesen*, saj sta le-tega izvedli nekaj dni kasneje (1. februarja 1880) v okviru bésede ljubljanske Narodne čitalnice.²⁸ V okviru programa je ista trojka izvedla še Gerbičev dvospev *V noči*, v nada-

²² »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

²³ Škulj, *Fran Gerbič*, 109.

²⁴ *Ibid.*; Batušič, »Josip Noll v Zagrebu«, 306.

²⁵ Na koncertnem listu je zapisano nemško ime kraja, in sicer Politsch. Točen datum koncerta ni znan, saj je na koncertnem listu zapisan le avgust 1879 ob 8. uri zvečer. Koncertni spored, »Concert der Opersängerin Frau Emilie Gerbič«, avgust 1879, mapa Kronika, fond Milka Gerbič, Glasbena zbirka, NUK, Ljubljana, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JUKVC1C6>.

²⁶ Škulj, *Fran Gerbič*, 139.

²⁷ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>; »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

²⁸ Vabilo k Vodnikovi svečanosti, 25. januar 1880, mapa Kronika, fond Milka Gerbič, Glasbena zbirka, NUK, Ljubljana.

ljevanju pa se je Milka kot solistka ob klavirski spremljavi moža predstavila še s *Pesmijo pazeta* iz prvega dejanja opere *Hugenoti* Giacoma Meyerbeerja.²⁹ Iz kritičnega zapisa v *Edinosti* je mogoče razbrati, da so pevske točke obeh gospa ob spremljavi Frana Gerbiča predstavljale sam vrh besede:

Biser pak in najkrasnejši lišp vse besede so bile točke 2., 4. in 6., pesni, pete od dveh divnih slavčkov, kterima domovje je notranjska stran; prišle ste ovi krasni gospi in zapele pobožno slušajočemu zboru naprej pesne v propisu navedene, potem pak, ko nij hotelo umiriti se od divnih sladkih glasov vzburjeno občinstvo – zapela je še vsaka eno od naših večnokrasnih domačih pesni, gospa Milka Gerbičeva »Luna sij«, gospa Engelhilda Lavričeva »Kje dom je moj«, in s tem dvema, z milozvučnim glasom, polnim srčnega čutila petim pesnima očarale ste notranjski divni pevski vili srca pričujočih; – tiho je bilo v napolnjenej dvorani, kakor da ne bi bilo jedne duše v njej, le mili glas lepe pevke se je razlegal po njej in vtapljal srca v valove sladkih čutil, in še ko je utihol, bilo je tiho vse; – potem pak nij hotelo jenjati burno živjoklicanje in zahvaljevanje za nenavadno lepo veselje. Videlo se je, kako lepa, krasna je slovenska pesen, naša pesen. – Mnogo, mnogo hvale milima našima notranjskima slavčekoma za neprimerno krasno veselje, katero ste nam podelile. Ponosni smemo biti na naše domače pevske moči, z veselo nadejo smemo gledati v bodočnost, ker narod, kteri ima tako lepe pesni in tako izvrstne in obdarjene sveštenike lepega petja, ne izgubi srca do svojega jezika, svojega jedra, veselo pevajoč divne pesni svoje mora napredovati vsem vnanim neprijateljskim oviram k ljubu.³⁰

Milka in Fran Gerbič sta 3. marca 1880 sodelovala v ljubljanskem Nemškem gledališču kot ugledna gosta pri uprizoritvi opere Carla Marie von Webra *Čarostrelec*. Nepodpisani kritik je v *Laibacher Zeitung* o gostih med drugim zapisal spodbudo, ki je bila zagotovo pomembna popotnica za nadaljnje umetniško udejstvovanje zakoncev: »Goste je odlikoval prefinjen in okusen način nastopanja ter izjemno prijetni glasovi.«³¹

Dne 6. maja 1880 je v okviru besede Fran Gerbič skupaj s svojo soprogo izvedel veliki koncert v dvorani Narodne čitalnice. Med drugim sta izvedla dvospev za sopran in tenor iz opere *Romeo in Julija* Charlesa Gounoda ter Donizettijev trospev za sopran, tenor in bariton iz opere *Lucrezia Borgia* (skupaj z Vojtehom Valento). Koncert se je sklenil s prizorom in arijo za sopran iz tretjega dejanja Gounodove opere *Faust*, kjer je z igro v kostumu nastopila Milka Gerbič.³² Zdi se, da sta imela zakonca posebno afiniteto do duetov in tercetov, saj so se le-ti pogosto znašli na njunih koncertnih sporedih. Prav mogoče je, da je Milka z izvedbo sklepne točke koncerta z igrano sceno in arijo iz opere

²⁹ »Domače novice«, *Slovenec*, 29. januar 1880, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-TLOUZ19R>; Narodna čitalnica v Ljubljani, *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1881*, 22; M., »Dopisi«, *Edinost*, 18. februar 1880, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KR0V4AEI>.

³⁰ M., »Dopisi«, *Edinost*, 18. februar 1880, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KR0V4AEI>.

³¹ »Die gäste zeichneten sich durch ihre subtile und geschmackvolle vortragsweise sowie durch die äuserst angenehmen Stimmittel aus.« »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 4. marec 1880, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-N9TXRRBH>.

³² Narodna čitalnica v Ljubljani, *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1881*, 23.

Faust v kostumu želela občinstvu približati opero ter ga nenazadnje tudi motivirati za obisk opernih predstav.

Dva meseca kasneje, 8. septembra 1880, je ljubljanska Narodna čitalnica priredila slovesno bésedo v Gerbičevi rojstni Cerknici, v prostorih Jožefa Milavca. Milka in Fran Gerbič ter Vojteh Valenta so ponovno izvedli Donizettijev trospev iz opere *Lucrezia Borgia*, Milka pa se je predstavila še z Webrovo Romanco in arijo iz opere *Čarostrelec*, ponovno v kostumu z igro.³³

Jeseni 1881 se je družina Gerbič preselila v poljsko mesto Lvov, kjer je Fran dobil angažma kot prvi tenor v lvovski operi, Milka pa je bila angažirana kot gostja in je eno sezono poustvarjala pretežno poljski operni repertoar.³⁴ Zakonca Gerbič sta bila, tako kot v Zagrebu, tudi v Lvovu dobrodošla gostujoča pevca. Med drugim sta v petletnem obdobju redno nastopala v hiši gališkega namestnika, ministra viteza Zaheskega, kneza Sapieke in drugih poljskih plemičev ter ljubiteljev pevske umetnosti.³⁵ V Lvovu sta uživala največji osebni in pevski ugled in bi najbrž tudi ostala v tem okolju, a jima je usoda v tem letu zadala največji udarec. Na dan, ko je Fran pel veliko partijo Raoula v Meyerbeerovi operi *Hugenoti*, je umrl komaj enoletni sin Viktor. Žalostni dogodek je bil vzrok ali vsaj povod, da je Fran opustil umetniško kariero tenorista in se posvetil pedagoškemu delu, eden od razlogov pa bi lahko zagotovo bile tudi njegove težave z dihali in grlom.³⁶ Zaposlil se je kot učitelj solopetja na lvovskem konservatoriju, prav tako pa sta s soprogo v lvovskem obdobju tudi redno koncertirala po raznih krajih na Češkem in Poljskem, v Nemčiji ter tudi v Gorici, Trstu in Ljubljani.³⁷ Med drugim je Milka v letu 1884 nastopila v Ljubljani v naslovni vlogi prve slovenske spevoigre *Jamska Ivanka* Miroslava Vilharja.³⁸ Kritič Robert Bežek je v *Slovenskem narodu* o oboževani sopranistki, ki je celostno poustvarila vlogo, med drugim, zapisal:

Dvobojiti se je moral [g. Štamcar] precej v prvem činu z glasovito g. Gerbič-evo (Jamska Ivanka) operno pevko, – uže po tradiciji obožavano od slovenskega občinstva; pripomogla je v prvi vrsti k izglednemu vspehu, kateri se je dosegel kakor v solih, dvospevih in moških zborih. Da se je kot fina igralka posebno odlikovala, ni mi treba poudarjati: iz Jamske Ivanke ter iz nemškega Freischütz-a znani so njeni samospevi, v katerih tako efektno pričinja kleče svojo pesen. Oba večera odlikovalo jo je občinstvo s krasnimi šopki.³⁹

³³ Letnica slovesne bésede sicer ni navedena, a predvidevamo, da gre glede na zasedbo in naslove skladb za leto 1880. Vabilo k slovesni bésedi, 8. september [1880], mapa Kronika, fond Milka Gerbič, Glasbena zbirka, NUK, Ljubljana.

³⁴ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>.

³⁵ Ibid.

³⁶ Škulj, *Fran Gerbič*, 139.

³⁷ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>.

³⁸ »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>; Kuret, *Sto slovenskih opernih zvezd*, 15–16.

³⁹ Robert Bežek, »Jamska Ivanka«, priloga *Slovenskemu narodu*, 23. september 1884, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-89VJS47H>.

Tako povedni odzivi so bili zagotovo zanjo dobra iztočnica za premislek o nadaljnji pevski karieri, ki jo je čez dve leti nadaljevala prav v slovenskem prostoru.

Pomembno prelomnico v zgodovini razvoja slovenskega gledališča predstavlja vrnitev slavnega tenorista in poklicnega glasbenika Frana Gerbiča leta 1886, ki je po petih letih delovanja v Lvovu kot zaveden domoljub sprejel povabilo ljubljanske Glasbene matice, da bi prevzel vodstvo njene glasbene šole, zborovodstvo čitalniškega pevskega zbora ter kapelnštvo pri Dramatičnem društvu.⁴⁰ Gerbičev pozitiven odziv na povabilo je mogoče razumeti tudi kot veliko spodbudo, da se izkaže v domovini kot šolan glasbenik širokih razsežnosti, kar se je v prihodnjih letih z gotovostjo potrdilo.

Zdi se, da je Milka Gerbič tako profesionalno kot tudi zasebno zelo podpirala svojega moža in tako ne čudi, da je z njim prišla v Ljubljano, kjer sta skupaj pričela orati slovensko glasbeno ledino. Znano je, da so bile razmere na gledališkem področju zelo težke, pričeti sta morala praktično iz nič. Več kot očitno je precejšen problem predstavljalo pomanjkanje tako solistov in zboristov kot tudi instrumentalistov za igranje v orkestru. Doslej so morali najemati vojaško godbo ali orkester Deželnega gledališča. Kljub težavnim razmeram Gerbič, ki mu je bilo zaupano »vodstvo« gledaliških predstav, ni zgubil volje in mu gredo pravzaprav vse zasluge, da se je na slovenskem ozemlju pričela gojiti opera.⁴¹

Z zakoncema Gerbič je prišla v Ljubljano tudi Milkina sestra Luiza Daneš (1863–1918), ki je bila učenka Frana Gerbiča na Lvovskem konservatoriju v obdobju 1882–1885. Poročila se je z zgodovinarjem, publicistom in tajnikom Dramatičnega društva Antonom Trstenjakom (1853–1917).⁴² Povsem razumljivo se zdi, zakaj si je Dramatično društvo tako prizadevalo pridobiti medse to odlično trojico. Gerbič je namreč postal gledališki kapelnik, soproga Milka operna primadona, svakinja Luiza pa mladodramska pevka.⁴³

Z izjemno požrtvovalnostjo in pravzaprav današnjim generacijam neumljivim idealom sta Milka in Fran Gerbič globoko posegla v razvoj slovenske glasbene kulture.⁴⁴ Skrbela sta za celostne uprizoritve opernih in operetnih predstav v ljubljanskem gledališču, pela na raznih koncertih ter v družbi z Milkino sestro Luizo v moževi rojstni Cerknici prirejala koncerte in gledališke predstave.⁴⁵ Izkazalo se je, da je Gerbič s svojim prihodom pravzaprav postal osrednja osebnost gledališča, obenem pa je treba poudariti, da je odločilno in pomembno vlogo na tem področju odigrala tudi njegova soproga.⁴⁶

Za uresničitev velikih načrtov je Gerbič imel na voljo le malo domačih pevcev, pri uprizoritvah so sodelovali predvsem češki in poljski pevci. O široki razgledanosti, visoki profesionalnosti, študioznosti in resnosti tujih pevcev je v *Slovenskem narodu* Josip Kremen zapisal:

⁴⁰ Škulj, *Fran Gerbič*, 165.

⁴¹ Kuret, »Gerbičev življenjski prostor in čas«.

⁴² Trstenjak, *Slovensko gledališče*, 78, 148; Hrovatin, »Trstenjak, Luiza«.

⁴³ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Kuret, *Sto slovenskih opernih zvezd*, 15.

⁴⁶ Peruzzi, »Slovensko narodno gledališče«, 251.

Večinoma so bili ti »tujci« Čehi. Iz svoje domovine, daleko naprednejše, agilnejše, podjetnejše od naše, so prinesli med nas svoje plamteče navdušenje za umetnost, kult za zabavo ali za socialni pokret. [...] Koliko vzgledne marljivosti, energije in vse pozabljajoče samopožrtvovalnosti je bilo v večini teh »tujcev«! Najhitreje in najvestneje so se učili vlog, najtočnejši in najvztrajnejši so bili pri skušnjah, najdiscipliniranejši in najomikanejši v vsem vedenju – tujci. Kakšno raznoličje v repertoarju, kakšen tempo v študiranju, kako redke odpovedi predstav!⁴⁷

Sčasoma so se uveljavili tudi domači pevci, ki so pravzaprav izšli iz Dramatičnega društva in postali stebri slovenskega gledališča. Med njimi velja, poleg Milke Gerbičeve in Luize Daneševe, omeniti baritonista evropskega slovesa Josipa Nollija, ki je v novem poklicnem gledališču prevzel režijo, sopranistko Dragojilo Odijevo, tenorista in režiserja Franja Bučarja, baritonista Vojteha Valento, tenorista Ivana Medena idr.⁴⁸

Sestri Milka in Luiza sta z veliko mero izkušenj in znanja med drugim Franu Gerbiču pomagali tudi pri pripravi zboristov, večinoma diletantov.⁴⁹ Kot piše Gerbič, je bilo delo precej težavno in je od njih zahtevalo precej napora, da so se posamezniki naučili svojih zborovskih partov:

Če sem dobil kako pevko, ki je imela dober glas, je bila pa sicer popolnoma nemuzikalna. Ker ni bilo drugih, sem se moral ukvarjati tudi s takimi, in pri skušnjah sem pogosto naletel na eno ali drugo, ki je pela iz not, katere je narobe v roki držala; bilo je vseeno, poznala jih itak ni. Učiti sem jih torej moral po sluhu peti, kakor kose, dokler so si svoje vloge zapomnile. Najtežje je bilo z altom. Komaj sem jih naučil, da so znale svojo partijo na pamet, če so same pele; toda ko so pele s sopranom skupaj, je alt zginil, da ga ni bilo več slišati, ker so koj zabredle v sopranov glas in pele sopran. Kako utrudljivo in mučno je bilo zame tako učenje, si more misliti le oni, ki je kaj takega sam poskušal. Ni čuda, ako sem večkrat pri tem tako ohripel, da še naglas govoriti nisem mogel. Tedaj sta posegli vmes moja soproga in svakinja. Ko je ohripela pri tem prva, jo je nadomeščala druga. Tako smo se vrstili v hripavosti in izmučenosti drug za drugim, dokler smo svoj namen dosegli in se je zbor priučil svojih vlog. Še danes se čudim, kako sem mogel izdržati ves ta napor.⁵⁰

Čeprav je bila Milka Gerbič predvsem operna in operetna pevkva na odru Deželnega gledališča, kar se kaže skozi njeno redno vključevanje kostumov in igre pri svojih koncertnih nastopih, je soprogu skrbno pomagala študirati zборе, pri režiji in pravzaprav povsod, kjer so jo potrebovali.⁵¹ Tako ne preseneča, da je Fran Gerbič zelo cenil mnenje svoje soproge tudi v povezavi s svojim skladateljevanjem, kar je razvidno iz zapisa: »Pri

⁴⁷ Josip Kremen, »Tujci«, *Slovenski narod*, 11. julij 1920, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-CP5GRT8O>.

⁴⁸ Klemenčič, »Glasbeno scenska prizadevanja«, 154; Koter, *Slovenska glasba 1848–1918*, 129.

⁴⁹ Kuret, »Gerbičev življenjski prostor in čas«, 11–12.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

mojem glasbotvorstvu je imela še vedno dober vpliv v tem oziru, da mi izreče sodbo o dotičnem delu in ta je po navadi estetično in glasbeno pravilna.«⁵²

Zanimivo se zdi, da med ljubljanskimi društveniki v letu 1886 Milka Gerbič ni bila navedena, kar je najbrž posledica prihoda v Ljubljano med letom, pela pa je na društveni bésedi 31. oktobra 1886 s sodelovanjem vojaške godbe c. kr. pešpolka barona Kuhna št. 17. Predstavila se je s skladbo Luigija Denze *O, ko bi me ljubila* in z arijo iz Meyerbeerove opere *Robert de Teufel*.⁵³

Fran Gerbič je kot kapelnik preudarno pričel z uprizoritvami spevoiger in operet. Z njegovim prihodom se je začelo načrtno obnavljanje sporeda in postopno ustvarjanje slovenskega opernega gledališča.⁵⁴ Njegovo prizadevanje za slovensko opero se je tako postopoma bližalo uresničitvi in to je bil pravzaprav čas, dozorel za profesionalizacijo slovenske opere.⁵⁵ Gledališka doba je trajala šest mesecev, izvedli so po tri predstave na mesec. V prvem delu je bila na sporedu dramska igra, v drugem delu pa opera oz. opereta. Na odru je vladal slovenski jezik, pelo pa se je tudi v hrvaškem in češkem jeziku. Večina opernih solistov, mdr. Milka Gerbič, Luiza Daneš in Fran Bučar, je bila namreč večča hrvaškega jezika in jim npr. petje Verdijeve opere *Trubadur* v prevodu Augusta Šenoe ni delalo preglavic.⁵⁶

V prvi sezoni je Gerbič kot dirigent in takratni kapelnik Dramatičnega društva na spored postavil *Mesečnico* Ivana pl. Zajca, komično opereto v enem dejanju. Premierno je bila uprizorjena 25. januarja 1887 v starem gledališču na Kongresnem trgu. Poslovenil jo je J. Bavdek - Ulčarjev. Ta večer sta se občinstvu prvokrat predstavili soproga Milka v naslovni vlogi in njena sestra Luiza.⁵⁷ Šlo je za novo naštudirano ponovitev operete, katere uspeh je temeljil na smotrno izvežbani ter pevsko dokaj dognani predstavi.⁵⁸ Tako ne čudi, da je bila kritika tako nad izborom operete v slovenskem jeziku kot tudi nad poustvarjanjem vlog obeh sester navdušena:

Na včeranjjo slovensko gledališko predstavo smé slovenski narod ponosen biti, kajti kaj takega se ne sliši vsak dan! [...] Vrhunec slave in viharne pohvale dosegla je pa opereta »Mesečnica«, v kateri ste imeli glavni ulogi gospa Milka Gerbičeva in sestra njena gospica Lujiza Danéševa, obe vrlo izvežbani in spretni v petji kakor v igranji. Glas imate obe mil, čist, lepodoneč in za naš oder tudi zadosti močan, tehnična izobraženost vidi se jima na vsak korak in to vse nam je zadosti porok, da se nam sedaj tudi opereta ohrani, ktera je sinoči gledališče do poslednjega kotiča napolnila. [...] Prostori so bili razprodani, in o včeranjem večeru lahko rečemo, da je privabil vse slovensko odlično občinstvo v

⁵² Škulj, *Fran Gerbič*, 24.

⁵³ »Domače stvari«, *Slovenski narod*, 29. oktober 1886, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-BCC13MC63>; Narodna čitalnica v Ljubljani, *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1887*, 25.

⁵⁴ Klemenčič, »Glasbeno scenska prizadevanja«, 153.

⁵⁵ Kuret, »Gerbičev življenjski prostor in čas«, 12.

⁵⁶ Trstenjak, *Slovensko gledališče*, 147.

⁵⁷ »Domače novice«, *Slovenec*, 22. januar 1887, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-1EA9XNK0>.

⁵⁸ Traven, »Slovenska opereta in Josip Povhe«, 97.

gledišče. Domu gredé nisi družega čul, nego: »Izvrstno, prekrasno!« Nadjamo se, da nas dramatično društvo kmalu zopet iznenadi!⁵⁹

Tudi kritik v *Slovenskem narodu* je posebej podčrtal izborne odlike pevk, ko je zapisal:

K včerajšnjemu uspehu sta v prvi vrsti pripomogli gospa Milka Gerbičeva in nje sestra gospodičina Daněševa (Lizika). Gospa Gerbičeva je kot izborna pevka in igralka na Slovenskem že znana in njenega nastopa smo vselej veseli. V gospodični Daneševi (Inocent) pa smo spoznali novo izredno moč, z zvonkim, jako dobro šolanim glasom, prikupljivo unanostjo in jako živahnim temperamentom. Peli in igrali sta obe izredno vrló in s tem nastopom hipoma pridobili simpatije občinstva. [...] Prva opereta obnesla se je za naše razmere sijajno, zato je pa tudi občinstvo pevke in pevce odlikovalo z izrednim priznanjem.⁶⁰

Milka Gerbič in Luiza Daneš sta bili pravzaprav prvi pevki obnovljene slovenske operete.⁶¹

Druga ponovitev operete *Mesečnica* je bila načrtovana za 17. februar 1887, a je v noči predtem staro kranjsko Deželno gledališče, locirano na mestu današnje Slovenske filharmonije, pogorelo. V tej stavbi so, ob nemških, nastopali tudi igralci Dramatičnega društva. Društvo je bilo primorano postaviti provizorični oder kar v stari čitalniški dvorani, kjer sta zakonca Gerbič na oder postavila vrsto operet in kasneje tudi oper.⁶² Odslej so za slovenske gledališke predstave uporabljali ime Slovensko deželno gledališče, ki je imelo dramo in opero in je bilo enakopravno z nemškim, čeprav slabše financirano.⁶³ Ob zaključku sezone 1886/87 je Dramatično društvo 24. aprila 1887 izvedlo komično opereto *Pijerot in Violeta* Antona Adama, v kateri sta se »odlikovali gospa Milka Gerbičeva in gospodična Daneševa [Luiza] s svojim izbornim petjem in živahnim igranjem.«⁶⁴

Milka Gerbič je bila v obdobju 1887–1889 zelo aktivna članica ljubljanske Narodne čitalnice, saj je redno nastopala kot solistka ali v pevskih ansambelskih zasedbah na društvenih bésedah. Posebej velja omeniti koncertno izvedbo Verdijevega finala iz opere *Ernani* 27. novembra 1887⁶⁵ ter izvedbo Rubinsteinovega Ansambla s peterospévom iz opere *Otroci pustinje* (*Die Kinder der Heide*) 1. decembra 1888.⁶⁶ V tem letu je sodelovala tudi na koncertu violinista Gustava Wagnerja, vendar ni podatkov o tem, kakšen spored

⁵⁹ »Domače novice«, *Slovenec*, 26. januar 1887, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NWDRNIAV>.

⁶⁰ »Domače stvari«, *Slovenski narod*, 26. januar 1887, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QLVZ8O85>.

⁶¹ Traven, »Slovenska opereta in Josip Povhe«, 97.

⁶² »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

⁶³ Kuret, »Gerbičev življenjski prostor in čas«, 12; Škulj, *Fran Gerbič*, 167.

⁶⁴ »Domače stvari«, *Slovenski narod*, 25. april 1887, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-9XRHLSXZ>; »Domače novice«, *Slovenec*, 23. april 1887, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-0TTRTX6J>.

⁶⁵ Narodna čitalnica v Ljubljani, *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1888*, 5, 38.

⁶⁶ Narodna čitalnica v Ljubljani, *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1889*, 6, 26.

je izvedla, znano pa je, da jo je pri klavirju spremljal Julius Ohm-Januschowsky.⁶⁷ Dne 24. marca 1889 je sodelovala na slovanski glasbeni akademiji, v okviru katere se je preizkusila kot poustvarjalka skladb slovanskih skladateljev.⁶⁸

Slika 1

Milka Daneš, poročena Gerbič leta 1887 (Ljubljana, SLOGI – Gledališki muzej, Ikonoteka, fond Milka Gerbič, MN 8/19; z dovoljenjem)

V gledališki sezoni 1889/90 je bila januarja 1890 med drugim na sporedu ponovitev Titlove komične operete *Pot po nevesto*. Kritiški zapis ponovno priča o odlični predstavi,

[...] v kateri so se zopet odlikovali in stekli si mnogo priznanja: gospa Gerbičeva, gospodičina Daneševa, gospodje Štamcar, Pavšek, Slavko in Perdan, in pa mešani zbor. Glede operet sme se trditi, da toliko in tako izbornih še ni bilo na slovenskem odru, kakor baš poslednji čas. Glavna zasluga na tem napredku gre pač gospodu kapelniku Gerbiču, ki z neumorno požrtvovalnostjo vrši težavni svoj posel.⁶⁹

⁶⁷ »Dnevne novice«, *Slovenec*, 30. april 1888, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4IR1JNQ9>.

⁶⁸ Narodna čitalnica v Ljubljani, *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1890*, 24–26.

⁶⁹ »Domače stvari«, *Slovenski narod*, 13. januar 1890, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-36LGVUFR>.

Dne 1. marca 1891 je bila v Slovenskem gledališču uprizorjena opereta v dveh dejajnih *Zaroka v kleti* (*Die Verlobung im Weinkeller*) nemškega skladatelja Heinricha Weidta (1824–1901), ki je med letoma 1887 in 1889 deloval v Celju. Kot ena izmed glavnih akterk je bila omenjena tudi Milka Gerbič, vendar iz dosegljivih virov ni mogoče razbrati, katero vlogo je poustvarila. Kot je razbrati iz kritike v *Slovenskem narodu*, je opereta »prav izborna in vestno študirana, in je vsled tega naredila dober utisek. G. Gerbičeva in gg. Daneševa in Nigrinova, kakor gg. Pavšek in Perdan izveli so glavne partije prav dobro in jih je posebno vrlo podpiral krepki zbor, ki se je posebno odlikoval včeraj.«⁷⁰

Dne 25. marca 1891 je Gerbič v dvorani ljubljanske Čitalnice skupaj s soprogo Milko pripravil prvo slovensko operno predstavo, delo češkega skladatelja Viléma Blodeka, enodejanka *V vodnjaku*.⁷¹ Nekaj dni predtem so nemški igralci v zasilnih prostorih na verandi Kazine prenehali z delovanjem. Zdi se, da je bil čas za prvi nastop slovenske opere ugodno izbran. Med drugim se je Milka Gerbič predstavila kot Polona, sestra Luiza kot Jerica, Fran Bučar kot Janko in Zoran Pianeecki-Meglač kot Jurij. Prvi nastop začetnih opernih solistov je tako dosegel ob polni dvorani nedeljeno priznanje občinstva. Prve uprizoritve ni spremljal orkester, ampak ad hoc godalni orkester petih gospodov, ki jih je na klavirju spremljal Julius Ohm-Januschowsky. Poročevalec *Slovenskega naroda* je po premierni uprizoritvi, ki so jo kasneje ponovili še 22. novembra in 29. decembra istega leta, zapisal, da so »izborno peli« in da je »gospa Gerbičeva vnanjost čarovnice Polone jako srečno pogodila.«⁷² Po predstavi 22. novembra 1891, ko je pevski ansambel prvič spremljal orkester, je gledališki praktik in operni pevec evropskega slovesa Josip Nolli napisal tudi prvo strokovno kritiko. O Milki Gerbičevi, ki ji je glasovni obseg več kot očitno omogočal tudi petje nižje postiranih vlog (petje vlog v nižjem glasovnem obsegu), je celostno zapisal:

Gerbičeva (Polona) je presenetila v glasovni stroki altovske partije, ki jo je izvedla dovršeno. Precej globoka partija ji ni delala nikakršnih težav, četudi sega mnogokrat do globokega a pod črto in celo do globokega e. Intonacija je bila čista in prednašanje dobro. Maska ji je bila dobra, igrala je izvrstno.⁷³

Ob tako povednih odzivih se postavlja vprašanje, kakšne vrste pevka je bila Milka Gerbič glede na vloge, ki jih je poustvarjala. Zagotovo je bila sopranistka s širokim glasovnim obsegom in za »tiste čase« izvrstno pevsko tehniko ter prefinjenim čutom za estetsko in dovršeno poustvarjanje, saj se je le na tak način lahko zelo spretno prilagajala najrazličnejšim vlogam v operah in operetah. Ali lahko odlike njenega glasu in njeno poustvarjalnost postavimo tudi v evropski kontekst in ali je Milko Gerbič mogoče primerjati z drugimi podobnimi pevkami razvitejših kulturnih sredin, so zanimiva vprašanja, ki zahtevajo premislek in oporo v ustreznih virih in so lahko iztočnica za nadaljnje proučevanje.

⁷⁰ »Domače stvari«, *Slovenski narod*, 3. marec 1891, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-RW7QVVMX>.

⁷¹ Traven, »Ob rojstvu slovenske opere«, 48–49.

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid., 50.

V zgodovini slovenskega gledališča velja kot pomembno prelomnico omeniti leto 1892, ko so slovenski igralci, operni pevci, dirigenti in zbor dobili novo gledališko poslopje in posledično stalni dom poleg nemškega gledališča.⁷⁴ Napočil je trenutek profesionalizacije slovenske opere, saj je Gerbič prav s svojimi prizadevanji v Dramatičnem društvu pripravil vse potrebno za njeno poklicnost v tem letu.⁷⁵ Dne 19. marca 1892 sta sestri Milka in Luiza sodelovali pri uprizoritvi odlomkov iz Maillartove opere *Puščavnikov zvonček* v češkem jeziku, kar se, glede na to, da sta bili češkega rodu, zdi povsem razumljivo.⁷⁶ Dne 18. aprila 1892 je Slovensko gledališče priredilo proslavo ob 25-letnici delovanja igralca Julija Šušteršiča (Sršena). Uprizorili so burko s petjem *Hudobni duh Lumpacij Vagabundus* ali *Zanikerna trojica* Johanna Nepomuka Nestroya, ki jo je poslovenil Jakob Alešovec. Dirigiral je Fran Gerbič, režiral pa Ignacij Borštnik. Kot je mogoče razumeti kritiški zapis, da sta »iz posebne prijaznosti [...] sodelovali pri predstavi Milka Gerbičeva in gospica Lujiza Daneševa«, sta zelo verjetno sestri nastopili na prošnjo dirigenta Frana Gerbiča, ki je poznal njune pevske odlike in vedel, da uspeh proslave ob njunem sodelovanju ne more izostati.⁷⁷

Prva operna predstava v novi stavbi Deželnega gledališča je bila uprizorjena 3. oktobra 1892, in sicer ponovno Bloudkova *V vodnjaku*, ki je tako doživela tretjo premiero v slovenskem gledališču na novem odru, z ustrežajočimi scenskimi pripomočki. Pravzaprav je to pomenilo rojstvo in pot poklicne slovenske opere. Opero je dirigiral Fran Gerbič, prvič pa so se občinstvu predstavili novoangažirani pevci opernega ansambla, ki naj bi omogočili redne slovenske operne predstave. Poleg Slovencev Josipa Nollija, Josipa Pavška in Frana Perdana ter Gizele Nigrinove sta bili to še Čehinji Milka Gerbič in Luiza Daneš, sicer že prej članici Gerbičevega poizkusnega opernega ansambla, ter Gerbičev učenec iz lvovskega obdobja Marcel Fedyczkowsky iz Plzna in tenorist Dostal.⁷⁸

Dva meseca kasneje, 10. decembra 1892, je bila na sporedu Deželnega gledališča uprizoritev prve opere slovenskega skladatelja, in sicer lirične opere v treh dejanjih Benjamina Ipavca *Teharski plemiči*. Zanimivo je, da je bilo besedilo, ki ga je spesnil Anton Funtek, označeno kot spevoigra, na premierskem koncertnem listu pa je bilo poimenovano kot lirična opera.⁷⁹ Opero je režiral Josip Nolli, igrala pa, kot običajno, godba stacioniranega pešpolka barona Khuna št. 17.⁸⁰ Gerbič je predstavo pripravil skoraj izključno z uveljavljenimi imeni v domačem ansamblu.⁸¹ Milka Gerbič se je predstavila v glavni ženski vlogi kot Jerica, Grof Urh Celjski je bil tenorist Josip Nolli, Luiza Daneševa je nastopila kot Marjetica, med drugim pa sta v predstavi sodelovala tudi Gerbičeva učenca, ki ju je poučeval v času delovanja v Lvovu, tenorist Josip Pavšek kot Ivan ter basist Fran Perdan

⁷⁴ Kuret, »Gerbičev življenjski prostor in čas«, 12; Škulj, *Fran Gerbič*, 167.

⁷⁵ Škulj, *Fran Gerbič*, 168.

⁷⁶ Traven, »Ob rojstvu slovenske opere«, 51.

⁷⁷ »Dnevne novice«, *Slovenec*, 16. april 1892, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-BKUGM6PX>.

⁷⁸ Traven, »Ob rojstvu slovenske opere«, 52.

⁷⁹ Govekar, »Naše spevoigre«, 9.

⁸⁰ »Slovenska poklicna opera«, *Demokracija*, 6. oktober 2005, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-778F83Z6>.

⁸¹ Kuret, *Sto slovenskih opernih zvezd*, 15.

kot romar.⁸² Slovenska kritika je bila navdušena nad glasbo in izvedbo.⁸³ Opero so ponovili 21. decembra istega leta in še štirikrat v letu 1893.⁸⁴

Od dneva premiere *Teharskih plemičev* se pravzaprav začel razvoj slovenske opere od operet in odlomkov oper ter malih oper k velikim, celovečernim opernim delom, za katerega sta nedvomno zaslužna zakonca Gerbič, prav tako je k razvoju nedvomno pripomogla tudi Luiza Daneš. Fran Govekar je o trojici zapisal: »Njih do skrajnosti se žrtvujoča energija, vztrajnost in sposobnost so omogočile, da smo imeli za tisto dobo in s tistimi bornimi sredstvi naravnost imenitno, nacionalno silno vplivno pero.«⁸⁵

V zadnji sezoni, v kateri je umetniško delovala Milka Gerbič, tj. 1892/93, kot pomemben mejnik velja omeniti uprizoritev Mascagnijeve opere v enem dejanju, *Cavallerie rusticane*, ki je doživela svetovno premiero komaj tri leta prej. Kljub temu da je odbor gledališča težka privolil v uprizoritev, je Gerbič vztrajal in pripravil predstavo, ki je bila premierno izvedena 8. februarja 1893 v režiji Josipa Nollija. Milka je poustvarila Santuzzo, sestra Luiza Lolo, Gizela Nigrinova se je predstavila kot Lucija, Josip Pavšek je bil Turiddu in Marcel Fedyckowsky Alfi, prav tako pa je sodeloval zbor s pevci in pevkami zbora Glasbene matice.⁸⁶ Uspeh je bil izjemen.⁸⁷ O tem, kakšno pomembno vlogo je imela v opernem ansamblu Milka Gerbič, priča tudi dejstvo, da ni imela zamenjave za svojo vlogo v tej operi. Posledično 25. februarja 1893 zaradi njene nenadne bolezni opera ni bila uprizorjena, pač pa so jo nadomestili z dramo *Fedora* Victoriena Sardoua.⁸⁸

O kakovostnih uprizoritvah oper v novem gledališču se je izrazil tudi češki skladatelj in pianist Karol Hoffmeister, ki je v obdobju 1891–1898 na šoli Glasbene matice deloval kot učitelj klavirja. Menil je, »da so bile [opere] tako izborna naštudirane, da bi se bile lahko izvajale z uspehom tudi na večjih odrih.«⁸⁹ Več kot očitno je bil očaran tudi nad glasovnimi odlikami in umetniškim poustvarjanjem Milke Gerbič, saj je svojo zbirko pesmi iz leta 1893 posvetil prav njej.⁹⁰ O tem, ali je le-te kdaj poustvarila, ni podatkov.

Poleg izjemne umetniške kariere se je Milka Gerbič preizkusila tudi v poučevanju, saj je na šoli Glasbene matice pet let poučevala klavir – domnevno v obdobju 1886–1891.⁹¹ Ob tem se postavlja vprašanje, zakaj je Milka Gerbič poučevala klavir, in ne solopetja. Razloge je po eni strani mogoče iskati primarno v problematiki pomanjkanja pedagoškega kadra, saj je v tem obdobju na šoli Glasbene matice število učencev tako naraščalo, da

⁸² Trstenjak, *Slovensko gledališče*, 198.

⁸³ Škulj, *Fran Gerbič*, 167.

⁸⁴ Govekar, »Naše spevoigre«, 9.

⁸⁵ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>.

⁸⁶ »Listek«, 383; Vabilo za operno predstavo *Cavalleria rusticana* v Deželnem gledališču v Ljubljani, *Slovenski narod*, 8. februar 1893, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-YSKVKFPI>.

⁸⁷ Kuret, »Gerbičev življenjski prostor in čas«, 13.

⁸⁸ »Domače stvari«, *Slovenski narod*, 25. februar 1893, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-PA7OXVIP>.

⁸⁹ »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

⁹⁰ Cigoj Krstulović, »Samospev v glasbeni kulturi«, 13.

⁹¹ Kulturno društvo Glasbena matica Ljubljana, *Izvestje Glasbene Matice v Ljubljani*, 5.

razpoložljive učne moči niso zmogle prevzeti vseh. Matica ni imela denarnih sredstev in Milka Gerbič je kot klavirska pedagoginja pomagala za minimalno nagrado.⁹² Po drugi strani pa je povsem mogoče, da ni želela poučevati solopetja ali se morda ni čutila tako kompetentne na pedagoškem področju, saj sta na tem oddelku solopetje med drugim več kot uspešno poučevala njen soprog Fran in Matej Hubad. Prav tako doslej ni bilo mogoče najti ohranjenih virov, ki bi potrjevali, da bi Milka Gerbič, kjerkoli je profesionalno delovala, poučevala solopetje.⁹³ Kot je razvidno iz urnika, je Milka Gerbič poučevala klavir vsak dan od ponedeljka do petka, učne ure so potekale dvakrat na teden po 60 minut. Med njenimi učenci zasledimo Gabrielo Lukanc, Marijo Govekar, Frančiško Pfeifer, Antona Čučka, Roberta Tomšiča, Ivana Paternostra, Terezijo Pesjak, Ano Lamprecht, Franjo Ušeničnik, Amalijo Veber, Leopoldino Piano idr.⁹⁴

Po velikonočnem potresu v Ljubljani 14. aprila 1895 se je iz javnega življenja povsem umaknila in se posvetila vzgoji svojih otrok v narodnem duhu. Kljub temu je rada sodelovala v raznih narodnih društvih, med drugim v Splošnem ženskem društvu, Kolu jugoslovanskih sester, Ateni, Klubu Primork, ter z zanimanjem spremljala napredek naroda in kulturnega življenja.⁹⁵ Zastavlja se vprašanje, kaj je botrovalo temu, da se je Milka Gerbič tako intenzivno vključila v dejavnosti slovenskega narodnega gibanja. Po eni strani bi lahko bilo to zaradi soproga, po drugi strani pa morda bolj zaradi splošnih panslovanskih idej, ki jih je bilo takrat že čutiti.

Kot je razvidno iz *Naslovne knjige in zaznamka trgovin in obrtov za deželno stolno mesto Ljubljano*, sta v letu 1912 zakonca Gerbič živela na Turjaškem trgu 1, ki so ga leta 1928 preimenovali v prvotni Novi trg.⁹⁶ Kasneje sta se preselila na Čevljarško ulico 1 in tam ostala do smrti.⁹⁷ Zadnje slovo od sopranistke je bilo 13. maja 1933, ko se je pred hišo v Čevljarški ulici in na Novem trgu zbralo precej ljudi. Na zadnjo pot jo je pospremil moški zbor Glasbene matice, ki je zapel pesem *Vigred se povrne* pod vodstvom skladatelja Ferda Juvanca. Poleg hčerke Jarmile in sorodnikov ter češkoslovaških rojakinj pokojnice se je pogreba udeležila vrsta uglednih osebnosti, med njimi ravnatelj Matej Hubad, predsednik zbora Glasbene matice Janko Žirovnik, ravnatelj opere Mirko Polič, upravnik gledališča Oton Župančič s tajnikom Karlom Mahkoto, razni pevci in igralci ter mnogo zastopnic ženskih organizacij, v katerih je sodelovala.⁹⁸

Sopranistka Milka Gerbič nedvomno sodi med najpomembnejše operne in koncertne poustvarjalke 19. stoletja, delujoče (tudi) na slovenskem ozemlju. Skupaj z možem Franom Gerbičem ter sestro Luizo Daneš, poročeno Trstenjak, so bili v obdobju 1886–1893

⁹² »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

⁹³ Bohak Adam, »Sologevska pedagogika«, 60–61.

⁹⁴ Urnik učnih ur Milke Gerbičeve, sign. 182, mapa 45, fond Fran Gerbič, SLOGI, Ljubljana.

⁹⁵ »Jubilej gospe Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 23. november 1924, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8TW169VE>.

⁹⁶ Lapajne, *Naslovna knjiga*, 32.

⁹⁷ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>.

⁹⁸ »Dnevne vesti: iz Ljubljane«, *Slovenski narod*, 15. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-PWTBD0G4>.

pravzaprav središče in gonilna sila pri postavljanju temeljev slovenske gledališke umetnosti. Čehinja, ki se je naturalizirala na slovenskem ozemlju, sicer pa šolana pevka, je bila aktivna članica ljubljanske Narodne čitalnice in priznana operna solistka, zelo priljubljena pri občinstvu. Izkazalo se je, da je bila Milka Gerbič po Hrvatici Dragojili Odijevi, ki je kot prva šolana pevka delovala v Dramatičnem društvu v obdobju 1868–1878, druga primadona slovenske opere v Ljubljani, vendar, kot je zapisal Fran Govekar, »že večjega in tehtnejšega repertoarja«. ⁹⁹ Med drugim se je slovenskemu občinstvu predstavila kot Mesečnica v istoimenski opereti Ivana pl. Zajca, Violeta v opereti *Pijerot in Violeta* Antona Adama, Polona v operi Viléma Blodeka *V vodnjaku*, Jerica v operi Benjamina Ipvca *Teharski plemiči* in Santuzza v Mascagnijevi *Cavalerii rusticani*. Bila je tako rekoč pionirka slovenske opere. S široko razgledanostjo in velikim entuziazmom je pomagala soprogu pri pripravi kakovostnih uprizoritev, bodisi opernih ali operetnih predstav, prav tako je krajši čas poučevala tudi klavir na šoli Glasbene matice. Kot zavedna rodoljubka je po koncu umetniške kariere leta 1893 ohranila izredno zanimanje za vse kulturne in umetniške prireditve. Ostala je iniciativna članica številnih društev in se redno udeleževala vseh glasbenih prireditev ter predavanj. ¹⁰⁰ S svojim znanjem, vsestransko osebnostjo, skromnostjo in požrtvovalnostjo je globoko posegla v slovensko glasbeno kulturo in pustila viden pečat pri razvoju slovenskega gledališča v 19. stoletju. V vseh segmentih svojega delovanja je sledila visokim strokovnim merilom, a je po drugi strani treba poudariti, da je bil impozanten prispevek Milke Gerbič po njeni smrti dejansko pozabljen, kar pa na Slovenskem in tudi širše nikakor ni osamljen primer.

Tabela 1

Seznam opernih in operetnih predstav, pri katerih je sodelovala Milka Gerbič v Ljubljani

Datum	Skladatelj	Opera / opereta	Vloga	Ustanova
3. marec 1880	Carl Maria von Weber	<i>Čarostrelec</i>	Agata – k. g.	Nemško gledališče
1884	Miroslav Vilhar	<i>Jamska Ivanka</i>	Jamska Ivanka	Staro deželno gledališče
25. januar 1887	Ivan pl. Zajc	<i>Mesečnica</i>	Mesečnica	Staro deželno gledališče
24. april 1887	Anton Foerster	<i>Pijerot in Violeta</i>	Violeta	Slovensko deželno gledališče
januar 1890	Anton Emil Titl	<i>Pot po nevesto</i>	?	Slovensko deželno gledališče

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Fran Govekar, »Ob svežem grobu Milke Gerbičeve«, *Slovenski narod*, 13. maj 1933, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Y4YZ81LJ>.

1. marec 1891	Heinrich Weidt	<i>Zaroka v kleti</i>	?*	Slovensko deželno gledališče
25. marec 1891	Vilém Blodek	<i>V vodnjaku</i>	Polona	Slovensko deželno gledališče
22. november 1891	Vilém Blodek	<i>V vodnjaku</i>	Polona	Slovensko deželno gledališče
29. december 1891	Vilém Blodek	<i>V vodnjaku</i>	Polona	Slovensko deželno gledališče
19. marec 1892	Aimé Maillart	<i>Puščavnikov zvonček</i> (odlomki)	Georgette*	Slovensko deželno gledališče
18. april 1892	Johann Nepomuk Nestroy	<i>Hudobni duh Lumpacij Vagabundus</i> ali <i>Zanikerna trojica</i> (burka s petjem)	Fortuna*	Slovensko deželno gledališče
3. oktober 1892	Vilém Blodek	<i>V vodnjaku</i>	Polona	Slovensko deželno gledališče
10. december 1892	Benjamin Ipavec	<i>Teharski plemiči</i>	Jerica	Slovensko deželno gledališče
21. december 1892	Benjamin Ipavec	<i>Teharski plemiči</i>	Jerica	Slovensko deželno gledališče
1893	Benjamin Ipavec	<i>Teharski plemiči</i> (4 ponovitve)	Jerica	Slovensko deželno gledališče
8. februar 1893	Pietro Mascagni	<i>Cavalleria rusticana</i>	Santuzza	Slovensko deželno gledališče

* Med dosegljivimi viri in literaturo ni bilo mogoče ugotoviti točnih navedb vlog, ki naj bi jih pela Milka Gerbič. Glede na vloge, ki so ustrezale njenemu glasu, je zelo verjetno poustvarila vlogo Georgette v *Puščavnikovem zvončku* in Fortuno v *Hudobnem duhu Lumpacij Vagabundusu* ali *Zanikerni trojici*.

Literatura

- Batušić, Slavko. »Fran Gerbič v Zagrebu«. *Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja* 6, št. 16 (1970): 107–122.
- . »Josip Noll v Zagrebu«. *Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja* 3, št. 10 (1967): 298–309.
- Bohak Adam, Tina. »Solopevska pedagogika na glasbeni šoli društva Glasbena matica od začetkov do ustanovitve konservatorija (1882–1919)«. V: *Javno glasbeno šolstvo na Slovenskem: pogledi ob 200-letnici*, uredila Branka Rotar Pance, 57–73. Ljubljana: Akademija za glasbo, Oddelek za glasbeno pedagogiko, 2016.
- Cigoj Krstulović, Nataša. »Samospev v glasbeni kulturi druge polovice 19. stoletja na Slovenskem«. *De musica disserenda* 2, št. 1 (2006): 7–30. <https://doi.org/10.3986/dmd02.1.01>.
- Gerbič, Fran. »Avtobiografija (tipkopis)«. V: *Gerbičev zbornik*, uredil Edo Škulj, 151–166. Ljubljana: Družina, 2000.
- Govekar, Fran. »Naše spevoigre, operete in opere pred vojno«. *Gledališki list* 12, št. 1 (1932/33): 4–13. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-TBZXPRDU>.
- Hečimović, Branko, Marija Barbieri in Henrik Neubauer. *Slovenski umetniki na hrvaških odrih*. Zagreb: Slovenski dom, Svet slovenske nacionalne manjšine mesta Zagreba, 2011.
- Hrovatin, Radoslav. »Trstenjak, Luiza«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 2. julija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi728084/>.
- Klemenčič, Ivan. »Glasbeno scenska prizadevanja na Slovenskem do leta 1914«. *Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja* 4, št. 11 (1968): 149–156.
- Koter, Darja. *Slovenska glasba 1848–1918*. Ljubljana: Študentska založba, 2012.
- Kulturno društvo Glasbena matica Ljubljana. *Izvestje Glasbene Matice v Ljubljani: o društvenem in šolskem letu 1897/8*. Ljubljana: Glasbena matica, 1898. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JSLBBXAV>.
- Kuret, Primož. »Gerbičev življenjski prostor in čas«. V: *Gerbičev zbornik*, uredil Edo Škulj, 7–16. Ljubljana: Družina, 2000.
- . *Sto slovenskih opernih zvezd*. Ljubljana: Prešernova družba, 2005.
- Lapajne, Štefan. *Naslovna knjiga in zaznamek trgovin in obrtov za deželno stolno mesto Ljubljano*. Ljubljana: Ig. Pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1912.
- »Listek: obči zbor »Dramatičnega društva« v Ljubljani«. *Ljubljanski zvon* 12, št. 6 (1892): 383–385.
- Lukšič-Hacin, Marina, ur. »Ženske v manjšinskih skupnostih: pomen in vloga žensk za ohranjanje kulturnega izročila«. *Dve domovini* 16 (2002): 143–206.
- Narodna čitalnica v Ljubljani. *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1881*. Ljubljana: Narodna čitalnica, 1881. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-QHKRWGVI>.
- . *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1887*. Ljubljana: Narodna čitalnica, 1887. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OU54HRKG>.
- . *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1888*. Ljubljana: Narodna čitalnica, 1888. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-A9HM8H82>.
- . *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1889*. Ljubljana: Narodna čitalnica, 1889. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JVGI39ZM>.

- . *Letopis narodne čitalnice v Ljubljani začetkom leta 1890*. Ljubljana: Narodna čitalnica, 1890. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FFGN3BRZ>.
- Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon*. Uredila Tončka Stanonik in Jan Brenk. Zv. 1, A–L. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.
- Peruzzi, Ivo. »Slovensko narodno gledališče«. *Domači prijatelj* 5, št. 9–10 (1931): 250–253.
- Pettan, Hubert. »Iz prošlosti zagrebačke opere: raspored i osoblje u Zajčevo vrijeme«. *Kronika Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU* 4, št. 8–10 (1998): 121–227.
- Škulj, Edo. *Fran Gerbič: (1840–1917); ob 100-letnici smrti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2017.
- Traven, Janko. »Ob rojstvu slovenske opere«. *Gledališki list* 32, št. 3 (1952/1953): 45–54. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-1YHKR1AV>.
- . »Slovenska opereta in Josip Povhe«. *Gledališki list* 31, št. 4 (1951/1952): 93–98. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4BUT7FO8>.
- Trstenjak, Anton. *Slovensko gledališče*. Ljubljana: Dramatično društvo, 1892.
- Wiedermann, Petra. »Pivodova pěvecká škola«. V: *Český hudební slovník osob a institucí*. Obiskano 29. junija 2021. https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=6662.

THE ARTISTIC CAREER OF THE SOPRANO MILKA GERBIČ IN THE AREA OF SLOVENIA

Summary

A significant milestone in the history of Slovenian theatre was the return of the famous tenor and professional musician Fran Gerbič (1840–1917) in 1886. An outstanding patriot, he accepted the invitation of the Glasbena matica (Music Society) in Ljubljana to take over the management of its music school, the management of the Čitalnica (Reading Society) choir, and a supervisory post at the Dramatično društvo (Dramatic Society). He was accompanied to Ljubljana by his wife, the soprano Milka Daneš (1855–1933), a Czech woman who naturalized herself on Slovenian soil and a trained singer who was undoubtedly one of the most important operatic and concert artists of the nineteenth century. Together, the couple began to plough the field in the theatrical domain and, with exceptional self-sacrifice by today's standards, and profoundly affected the development of Slovenian musical culture.

Milka and Fran Gerbič and Milka's sister Luiza Daneš (1863–1918, married name Trstenjak) were during 1886–1893 the centre and driving force for laying the foundations of Slovenian theatrical art. More precisely, Gerbič was an official theatre superintendent and cautiously started staging operas and operettas, while his wife Milka became an operatic prima donna, and his sister-in-law Luiza, a young dramatic singer. With his arrival, the planned renewal of the programme and the gradual creation of the Deželno gledališče (Slovenian Regional Theatre) began. Moreover, this was the right time for the professionalization of Slovenian Opera.

Milka was an active member of the Narodna čitalnica (National Reading Society) of Ljubljana and a renowned operatic soloist, very popular with audiences. We can boldly assert that Milka Gerbič was the second prima donna of Slovenian opera in Ljubljana, one with a more significant and weightier repertoire, after the Croatian Dragojila Odijeva, who was the first trained singer to work at the Deželno gledališče, during the period 1868–1878. Among other appearances, Milka presented herself to Slovenian audiences as Mesečnica (Somnambula) in the operetta of the same name by Ivan pl. Zajc, Violeta in the operetta *Pijerot in Violeta* (Pierrot and Violetta) by Anton Adam, Polona in the opera *V vodnjaku* (In the Well) by Vilém Blodek, Jerica in the opera *Teharski plemiči* by Benjamin Ipavec and Santuzza in Mascagni's opera *Cavalleria rusticana*. Milka Gerbič was a pioneer of Slovenian opera. With her wide knowledge and great enthusiasm, she helped her husband in the comprehensive preparation of high-quality performances of opera and operetta at the Ljubljana opera and taught piano at the music school of Glasbena matica for a short time. Unfortunately, although Milka Gerbič was a trained solo singer, there are no preserved sources confirming that she ever taught solo singing.

After her artistic career finished in 1893 Milka Gerbič retained an extraordinary interest in all cultural and artistic events as a conscious patriot. She remained an active member of many societies and regularly attended musical events and lectures. With her knowledge, versatile personality, modesty and self-sacrifice, she made a profound contribution to

Slovenian musical culture and left a visible mark on the Slovenian theatre's development in the nineteenth century. She achieved high professional standards in all areas of her work, but despite this it must be emphasized that she never received any recognition for her exceptional work and died in obscurity.